

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย เกาสีลปี กงแก้ว (2545, หน้า 12) กล่าวว่า เทือกเขาที่ทอดยาวตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ไปจนสุดเหนือของดินแดนที่เรียกว่า เทือกเขาถนนธงชัย รวมถึงแนวทิวเขาหลวงพระบางและทิวเขาผีปันน้ำ มีชาวไทยภูเขาตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างกระจัดกระจาย บนผืนแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งกองสงเคราะห์ชาวเขา (2545, หน้า 10) ได้อ้างถึงพระยาอนุমানราชชน ที่ได้กล่าวถึงชาวไทยภูเขาไว้ว่า “ชาวเขาเป็นส่วนหนึ่งของประชากรไทยก็ว่าได้ ในการปกครองนั้นทางราชการมิได้ถือว่าชาวเขาเป็นคนต่างด้าว แต่นับเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ” ทั้งนี้ความหมายของคำว่า “ชาวเขา” หรือ “ชาวไทยภูเขา” กองสงเคราะห์ชาวเขา (2545, หน้า 11-13) ได้นิยามว่า “ชาวเขา” หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์หรือชนเผ่าหลัก 10 เผ่า คือ กะเหรี่ยง (สกอว์ โป่ว ตองสู๋ ฯลฯ) แม้ว (ม้ง) มูเซอ (ลาหู่) เย้า (เมี่ยน) อีเก้อ (อาข่า) ถิ่น ลีซอ (ลีซู) ถั่ว (ละว้า) ขะมุ และตองเหลือง ซึ่งแต่ละเผ่ามีความแตกต่างกันทั้งในด้านภาษา ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ลีขันธ์ของการแต่งกายที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนเผ่า และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายบนเทือกเขาสลับซับซ้อนห่างไกลเส้นทางคมนาคม อีกทั้งสถาบันวิจัยชาวเขา (2545, หน้า 53) ได้นำเสนอข้อมูลทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง 20 จังหวัดทางตอนเหนือ และด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน เพชรบูรณ์ พิษณุโลก เลย สุโขทัย กำแพงเพชร ตาก อุทัยธานี ตูพรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ในพื้นที่ 4,192 กลุ่มบ้าน มีประชากรชาวไทยภูเขาอยู่ทั้งสิ้น 873,713 คน ชาวไทยภูเขาจึงนับเป็นความหลากหลายและความแตกต่างของชาติพันธุ์ที่กระจายตัวอยู่บนพื้นที่สูงห่างไกลและทุรกันดาร ซึ่งประชากรชาวไทยภูเขาเหล่านี้ จำเป็นต้องได้รับโอกาสทางการศึกษาตามระบบการจัดการศึกษาของภาครัฐ

นโยบายและการจัดการศึกษาสำหรับชาวเขาไทยภูเขาในประเทศไทย กองวิจัยการศึกษา (2527, หน้า 4) ได้นำเสนอว่า นโยบายทางการศึกษาของชาวเขาไทยภูเขาควรเป็นนโยบายการบูรณาการทางวัฒนธรรม ให้โอกาสในการเรียนรู้ ให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเขาไทยภูเขา ตลอดจนหลักสูตรการศึกษาสำหรับชาวเขาไทยภูเขา ควรคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดแก่ชาวเขาไทยภูเขาและท้องถิ่นเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ชูพนิจ เกษมณี (2531, หน้า 157) ได้กล่าวว่า อดีตที่ผ่านมาระบบการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาด้านวัฒนธรรมของชาวเขาไทยภูเขา ชาวเขาไทยภูเขาในประเทศไทยกำลังจะสูญเสียความเอกลักษณ์ของตนเองไป เพราะชาวเขาไทยภูเขาต้องการได้รับการยอมรับว่าเป็นคนไทย ชาวเขาไทยภูเขาจึงพร้อมที่จะก้าวเข้าสู่วงการศึกษาเข้าสู่สังคมไทย ในลักษณะที่ยอมละทิ้งความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองไป ซึ่งสอดคล้องกับ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2535, หน้า 24-25) ที่ได้อภิปรายว่า การศึกษาที่ผ่านมาเป็นการศึกษาที่ทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ทิศทางการศึกษาของชาวเขาไทยภูเขาควรเน้นให้การศึกษาถึงลักษณะร่วมและแตกต่างของวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคม เรียนรู้ และเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเองให้ถูกต้อง รู้ความหมาย ความสำคัญ และตีความเพื่อผลประโยชน์ของชาติพันธุ์ แต่ทั้งนี้ ก็ไม่ได้หมายความว่า จะปฏิเสธความรู้จากที่อื่น ควรมีการวิพากษ์ถึงจุดดี จุดด้อยของความรู้ที่นั่นๆ รวมทั้ง ผลการวิจัยของ เรณู ลีสุวรรณ (2535) และ มัญชรี อึ้งบุญเรือง (2537) ที่มีความสอดคล้องกันพบว่า นโยบายการจัดการศึกษายังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง และท้องถิ่น รวมทั้งยังไม่ยอมรับภูมิปัญญาของชาวเขาไทยภูเขา และ นิวัฒน์ ตามี (2538) กล่าวว่า ผลกระทบจากการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของชาวเขาไทยเขามีทั้งในเชิงบวกและในเชิงลบ คือ ผลกระทบในเชิงบวกทำให้ชุมชนมีความเจริญขึ้น หรือ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนได้รับการพัฒนา ส่วนผลกระทบในเชิงลบพบว่า ระบบการศึกษาดั้งเดิมของชุมชนถูกทำลายส่งผลเชื่อมโยงไปถึงปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาระบบสังคม วัฒนธรรม และระบบเศรษฐกิจของชนเผ่า ถูกทำลาย และศักยภาพชุมชนอ่อนแอ ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมทางสังคมได้ สอดคล้องกับ ประจวบ คำบุญรัตน์ อนุรักษ์ ปัญญา นวัตกรรม และ เคน แคมป์ (2539) ที่ได้รายงานว่า รัฐมีการนำเอาระบบการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ความทันสมัยมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ประเทศชาติจึงเริ่มสูญเสียความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนเผ่า เพราะการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมไทยและตะวันตก การศึกษาส่งผลให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตบนพื้นที่สูงลดน้อยลง ปัญหาด้านการจัดการศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การปกครองและสิ่งแวดล้อม ยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 4) ได้นำเสนอว่า การจัดการศึกษาของประเทศไทย ควรเป็นการศึกษาที่มีทั้งกระบวนการและเนื้อหาในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและเป็นการสร้างภูมิปัญญาให้แก่สังคม ทั้งนี้มีการศึกษาวิจัยทางการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งยังคงพบปัญหาอยู่ ดังจะเห็นได้จาก ทศนีย์ เจนจิระ (2541) ที่พบว่า การเรียนการสอนยังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนทำให้เด็กชาวไทยภูเขาเผ่าม้งยังต้องไปช่วยผู้ปกครองทำงานที่บ้าน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักเรียนขาดเรียน ซึ่งกองวิจัยทางการศึกษา (2542) ได้เสนอแนะว่า ควรมีการใช้กระบวนการวิจัยรูปแบบต่างๆ เพื่อหาแนวคดีวิธีการและเงื่อนไขของการบูรณาการกิจกรรมการศึกษา เพื่อใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอน ที่สอดคล้องกับธรรมชาติวิถีชีวิตของท้องถิ่นและชุมชน และ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2544, หน้า 45-46) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กหรือการเรียนรู้ของเด็กในท้องถิ่นไว้ว่า รัฐประชาชาติได้สร้างกลไกและกระบวนการที่ดึงเอาเด็กออกไปจากท้องถิ่น เด็กจึงมีความแปลกแยกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเด็กขาดความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญา โดยเฉพาะส่วนที่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาของตนเองได้ ดังนั้น ระบบการศึกษาจึงต้องเน้นให้เด็กเรียนรู้จากสิ่งต่างๆ ในชุมชนเพื่อเข้าใจและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ในขณะเดียวกันก็ให้สามารถเรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงแนวโน้มความเป็นไปของสังคมโลกในอนาคตได้ การเรียนการสอนในสถานศึกษาจึงควรมีกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาควบคู่ไปกับความรู้สากลด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ ดังหมวด 1 มาตรา 7 ระบุว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมีการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้สากล อันเป็นการแสดงว่า นับแต่บัดนี้ต่อไป การปฏิรูปการศึกษานั้นต้องไม่ละเลยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกต่อไป แต่ต้องส่งเสริมและพัฒนาอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับความรู้สากลอย่างแท้จริง ซึ่งในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้นำแนวทางการจัดการศึกษาดังกล่าวมากำหนดเป็นหลักสูตรสถานศึกษา และ สมณทิพย์ บุญสมบัติ (2544, หน้า 75) กล่าวว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นควรเป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ มีส่วนของคุณธรรมจริยธรรมสอดแทรกอยู่ด้วย และเป็นส่วนที่สร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่ผู้เรียนและสังคมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม ควรผสมผสานระหว่างความรู้สากลและความรู้ท้องถิ่น ครูหรือผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมและประเมินผล ทั้งนี้ สมณอมรวรรณ (2545) กล่าวว่า กฎระเบียบต่างๆ เป็นอุปสรรคอยู่มาก การจัดการเรียนรู้ในชุมชน

และธรรมชาติ และเป็นกิจกรรมที่เสี่ยงต่อความปลอดภัยที่ครูต้องรับผิดชอบ จึงควรมี การปฏิรูปการเรียนรู้ที่หลากหลาย ควรลดวิธีการครอบงำทางทฤษฎีการสอน การเขียนแผน การสอนที่มีขั้นตอนตายตัว ควรมีการค้นพบรูปแบบการเรียนรู้ต่างๆ ให้มากขึ้น ดังนั้น รัฐจึง ควรดำเนินนโยบายเปิดโอกาสให้ครูกิจ เปิดโอกาสให้ครูประชาชนและชุมชนเป็นผู้ร่วมมือ ตรวจสอบและดูแลคุณภาพของลูกหลาน และกระทรวงศึกษาธิการ (2544, หน้า 54) ได้เสนอ แนวทางส่วนหนึ่งไว้ว่า ควรมีการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งอาจมีการบูรณาการทั้งภายในและ ระหว่างสาระ การเรียนรู้ หรือเป็นการบูรณาการเฉพาะเรื่องตามลักษณะสาระการเรียนรู้ หรือ เป็นการบูรณาการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้ที่มีความ เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน การจัดการเรียนรู้สำหรับหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละ ช่วงชั้น สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยการปฏิบัติโครงการอย่างน้อย 1 โครงการ การจัดการ ศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตจึงถือเป็นกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น

อำพล เสนาณรงค์ (อินเทอร์เนต, 2542) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ ทิศทางการพัฒนา ชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การยึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิตโดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ 1) พึ่งตนเองทาง จิตใจ 2) พึ่งตนเอง ทางสังคม 3) พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ 4) พึ่งตนเองได้ทาง เทคโนโลยี และ 5) พึ่งตนเองได้ ในทางเศรษฐกิจ ประเวศ วะสี (2542, หน้า 34) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจที่มีรูปแบบเป็นทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และ สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548, หน้า 27) ได้กล่าวถึง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ความว่า เป็นแนวทางการพัฒนาที่อยู่บน พื้นฐานของการพึ่งตนเองการรู้จักพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ในตัวเอง และการพัฒนาตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชา ตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบ ในการดำรงชีวิต

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ปรียานุช พิบูลสรารุช (อินเทอร์เนต, ม.ป.ป.) ได้กล่าวว่า ระบบการเรียนการสอนต้องมีมาตรฐานช่วงชั้น ที่เรียนเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีบทบาทและหน้าที่แปลงนโยบาย เป็นแผนบริหารจัดการ (administration policy) ในการส่งเสริมการบริหารหลักสูตรและ จัดการเรียนการสอน และคณาจารย์ ควรมีหน้าที่แปลงเป็นแผนปฏิบัติการ โครงการ หรือ กิจกรรม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนผ่าน โครงการและกิจกรรมเสริมหลักสูตร และ สุขเมธ

ต้นติเวชกุล (2549, หน้า 115-127) ได้ชี้แนะแนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับสังคมแต่ละระดับ โดยระดับบุคคลและครอบครัว ควรสามารถให้คนเป็นที่พึ่งแห่งตนใน 5 ด้าน คือ จิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ สำหรับการประยุกต์ใช้ ในระดับครูอาจารย์ คือ ครูอาจารย์ควรถ่ายทอด ปลุกฝัง ความรู้ความเข้าใจ หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เด็กและเยาวชน สอนให้คิดเป็น เข้าใจในหลักเหตุผล มีความคิดในเชิงสร้างสรรค์ บนพื้นฐานของศีลธรรมและการพัฒนาจิตใจควบคู่กันไป

โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ เป็นโรงเรียนสหศึกษาประจำอยู่ประจำ เปิดสอนในระดับชั้นประถมปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 1,005 คน (โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่, 2549) นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาหลากหลายชาติพันธุ์ มีฐานะยากจน กำพร้า และมีปัญหาทางครอบครัว มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านภาษา ประเพณี และวัฒนธรรม นักเรียนชาวไทยภูเขาจะได้กลับบ้านในช่วงปิดภาคเรียนเท่านั้น จึงเห็นได้ว่าการที่นักเรียนชาวไทยภูเขาเข้ามาศึกษาในโรงเรียนตามระบบการศึกษาของภาครัฐ ส่งผลให้นักเรียนชาวไทยภูเขาต้องละทิ้งท้องถื่นและชุมชนซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและบ้านเกิดต้องห่างเหินจากพ่อแม่พี่น้อง และญาติมิตร อีกทั้ง ทำให้ช่วงหนึ่งของชีวิตขาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตในท้องถื่นของตนเองไป รวมถึงการที่ควรจะได้รับ การถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆ จากพ่อแม่ พี่น้อง โดยเฉพาะส่วนสำคัญที่จะนำมาใช้ในดำรงชีวิตเพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนการเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนที่ประพศปฏิบัติสืบต่อกันมานอกจากนั้น นักเรียนชาวไทยภูเขาต้องพยายามปรับตัวให้ได้รับการยอมรับ จนอาจทำให้ต้องล้มรอกเหง้าซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าของตนเองไปอย่างน่าเสียดาย ฉะนั้น การพัฒนาการศึกษาของนักเรียนชาวไทยภูเขาภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ จึงควรมุ่งเน้นไปสู่การพัฒนาการศึกษาของนักเรียนชาวไทยภูเขาเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2548, หน้า 232-234) ได้เสนอแนวคิดว่า การวิจัยเพื่อการพัฒนาถือว่าการวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ สามารถปรับภูมิปัญญาของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การศึกษาด้านภูมิปัญญาของชาวไทยภูเขาจึงควรศึกษาความรู้ในด้านต่างๆ ทั้งระบบนิเวศในธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบการจัดการทรัพยากร ระบบการเกษตร และระบบการรักษาพยาบาล ตลอดจนระบบการเรียนรู้ การเลี้ยงดู และการจัดการทางสังคม โดยมีการวิเคราะห์เชื่อมโยงกับระบบความคิด ระบบคุณค่า ความเชื่อ และ พิธีกรรม เพื่อทำความเข้าใจกับความรู้อีกนึ้กคิดจิตวิญญาณ ความเป็นตัวตน และศักดิ์ศรีของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดทำ
 หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทย
 ภูเขา เพื่อแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากการที่นักเรียนชาวไทยภูเขาเข้าสู่ระบบการศึกษาตามกลไก
 ของภาครัฐ แล้วส่งผลให้นักเรียนชาวไทยภูเขาขาดโอกาสในการเรียนรู้ภูมิปัญญาชนเผ่า
 จากท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้ นักเรียนชาวไทยภูเขาจะได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชนเผ่า
 ของตนเอง จากหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้
 ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ตามระบบการเรียนการสอนในสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร
 สถานศึกษาของโรงเรียน ซึ่งมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยภูเขามาร่วมกับ
 สาระการเรียนรู้ และการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปสอดแทรกและส่งเสริมในกิจกรรม
 การเรียนการสอนของแต่ละสาระการเรียนรู้ เพื่อมุ่งสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียนชาวไทยภูเขา
 ด้วยวิธีการถ่ายทอด ปลูกฝัง ความรู้ ความเข้าใจ ในหลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้นักเรียนชาวไทย
 ภูเขาคิดเป็น เข้าใจในหลักเหตุผล มีความคิดในเชิงสร้างสรรค์ บนพื้นฐานของศีลธรรม และ
 การพัฒนาจิตใจควบคู่กันไป ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาของนักเรียนชาวไทยภูเขา
 ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในยุคโลกาภิวัตน์ และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียน
 การสอนที่ไม่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยภูเขา การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้
 ได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของการศึกษาที่มีความสัมพันธ์
 ต่อชีวิตและสังคมของนักเรียนชาวไทยภูเขา ได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเปิด
 โอกาสและดึงศักยภาพของครูผู้สอนให้ได้ร่วมกันคิด วิเคราะห์ วางแผน และปฏิบัติ
 ในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้
 ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ร่วมกับผู้วิจัย และประยุกต์ใช้แนวคิดการประชาพิชญ์และพัฒนา
 เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิเช่น ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้รู้ชนเผ่า และชุมชน
 ชาวไทยภูเขา มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 ของนักเรียนชาวไทยภูเขา และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียน ชุมชน
 ชาวไทยภูเขา นักเรียน และครู อีกทั้งเป็นการเพิ่มศักยภาพของนักเรียนชาวไทยภูเขาให้สามารถ
 ค้นพบภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเองให้มากขึ้นด้วย ซึ่งผลจากการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ
 นักเรียนชาวไทยภูเขา จากหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการ
 เรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา จะส่งผลให้นักเรียนชาวไทยภูเขามีพัฒนาการด้านความ
 ภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง มีความรู้และความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และ

มีกระบวนการในการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทยภูเขาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อการพึ่งพาตนเองได้

ผลจากการวิจัยและพัฒนาในครั้งนี้ จะทำให้ได้หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนในสาระการเรียนรู้ต่างๆ ตามหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน และรูปแบบรวมทั้งคู่มือในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยและพัฒนา โดยครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน สามารถศึกษาคู่มือเพื่อประยุกต์ใช้รูปแบบในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนของตนเองได้ เช่น การจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยอิสลามในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นต้น

1.2 ปัญหาในการวิจัย

- 1) โรงเรียนไม่มีหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา
- 2) นักเรียนชาวไทยภูเขาไม่มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง ไม่มีความรู้และความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และไม่มีกระบวนการที่จะนำเอาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยภูเขาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อการพึ่งพาตนเองได้
- 3) โรงเรียนไม่มีรูปแบบและคู่มือในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา

1.3 สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนชาวไทยภูเขาได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง จากหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ทำให้นักเรียนชาวไทยภูเขามีพัฒนาการด้านความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ มีความรู้และความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีกระบวนการที่จะนำเอาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทยภูเขาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อการพึ่งพาตนเองได้

1.4 คำถามการวิจัย

- 1) หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา จะมีสาระการเรียนรู้อะไรบ้าง และมีลักษณะการบูรณาการแบบใด
- 2) นักเรียนชาวไทยภูเขาจะมีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง มีความรู้และความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีกระบวนการที่จะนำเอาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยภูเขาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อการพึ่งพาตนเองได้หรือไม่ อย่างไร
- 3) รูปแบบและคู่มือการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา จะเป็นรูปแบบใด และคู่มือจะมีหัวข้ออะไรบ้าง

1.5 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา
- 2) เพื่อวิจัยและพัฒนา รูปแบบและคู่มือการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

1.6.1 พื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ เป็นพื้นที่ในการศึกษา โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่เป็นโรงเรียนสหศึกษา ประเภทอยู่ประจำ เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นสถานศึกษาที่เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของนักเรียนชาวไทยภูเขาหลากหลายชาติพันธุ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยและพัฒนาประกอบด้วย กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มครูผู้ร่วมวิจัย กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย กลุ่มผู้รู้ภูมิปัญญา กลุ่มนักเรียนชาวไทยภูเขา และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการประชาพิชญ์และพัฒนา ผลการวิจัยที่ได้จึงอยู่ในขอบเขตพื้นที่การวิจัยของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ หากผู้สนใจจะนำผลการวิจัยไปใช้ สามารถศึกษาคู่มือแล้ว

ทำการประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่นั้นๆ

1.6.2 องค์ความรู้ในการวิจัยและพัฒนา

1) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา

2) ภูมิปัญญาชนเผ่าเพื่อใช้ในการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชาวไทยภูเขามี 2 ด้านหลัก คือ ด้านประเพณี และด้านอาชีพ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย การเกษตร ศิลปะ หัตถกรรม การค้าขาย อาหาร การรักษาทรัพยากร กีฬาและการละเล่นต่างๆ นิทาน การนับวันเดือนปี และเครื่องใช้ของชนเผ่าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีการวิเคราะห์เชื่อมโยงเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงแก่นแท้หรือนัยสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยภูเขาที่เกี่ยวกับ ระบบคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่า และความเป็นตัวตนของชาวไทยภูเขา

3) สาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพื่อใช้ในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา มี 7 กลุ่มสาระ คือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษา พลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ การจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขาในครั้งนี้ ไม่มีสาระการเรียนรู้กลุ่มภาษาไทย เนื่องจากได้ดำเนินการจัดทำในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามความสมัครใจของครูผู้สอนที่เข้าร่วมการวิจัย

1.6.3 ตัวแปรที่ศึกษา

1) หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา

2) ความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง ความรู้และความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการในการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทยภูเขาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา

3) รูปแบบและคู่มือการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา

1.6.4 ระยะเวลาในการวิจัยและพัฒนา

ระยะเวลาในการวิจัยและพัฒนา คือ ปีการศึกษา 2549

1.7 นียมคำศัพท์เชิงปฏิบัติการ

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) หมายถึง ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ให้สามารถจัดการชีวิตและพึ่งพาตนเองได้ โดยนำพื้นฐานวิถีชีวิตดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ในทางที่ควรเป็น ใช้หลักความพอประมาณ อย่างมีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง ให้พร้อมรับผลกระทบและความเปลี่ยนแปลง การวางแผนการดำเนินการ และการตัดสินใจ เน้นหลักความรู้คู่คุณธรรม รูปแบบการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปส่งเสริมในกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนักเรียนชาวไทยภูเขา

ประชาพิจัยและพัฒนา (People Research and Development: PR&D) หมายถึง กระบวนการหรือเครื่องมือที่ให้ชุมชนสืบค้นข้อมูลเพื่อการเรียนรู้รากเหง้า อัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในตัวเองมากขึ้น แนวทางการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชาวไทยภูเขา ได้ใช้หลักประชาพิจัยและพัฒนาในการจัดเวทีการเรียนรู้เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์ เพื่อให้ได้หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ที่มีความสอดคล้องกับสภาพของชุมชนและสังคมของชาวไทยภูเขาอย่างแท้จริง และนำไปสู่ การพึ่งพาตนเองของนักเรียนชาวไทยภูเขาได้ในอนาคต

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) หมายถึง กระบวนการการศึกษา ค้นคว้าการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชาวไทยภูเขา แล้วทำการประมวลวิเคราะห์ และสังเคราะห์สิ่งที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ หน่วยการเรียนรู้ รูปแบบ และคู่มือการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่นักเรียนชาวไทยภูเขาขาดความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง โดยเฉพาะส่วนสำคัญที่จะนำไปใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อให้พึ่งพาตนเองได้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

หมายถึง กระบวนการที่เน้นการร่วมกันตัดสินใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ และร่วมกันแก้ไขปัญหา ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการ โดยการจัดทำ หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทย ภูเขา ได้ดึงศักยภาพของครูผู้สอนให้ทุกคนได้ร่วมกันตัดสินใจในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน จัดทำ และถอดบทเรียนตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง มวลประสบการณ์ ความรู้ต่างๆ ของคนแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนิน ชีวิต ปัจจัยสี่ การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นรากฐานของวิถีคิด ความเชื่อ การปฏิบัติ การกำหนดคุณค่า และความเป็นตัวตนของคน แต่ละท้องถิ่น

นักเรียนชาวไทยภูเขา หมายถึง เด็กชาวไทยภูเขาชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ม้ง ปะกาเกอญอ ลาหู่ อาข่า ลีซู ลัวะ ที่เรียนร่วมกันในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เชียงใหม่ อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่

หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา หมายถึง แผนจัดการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษา พลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ ที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทยภูเขา และบูรณาการระหว่าง กลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือสหวิทยาการ มีลักษณะการสอนแบบคู่ขนาน ประกอบด้วย ชื่อหน่วยการเรียนรู้ มาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน (มาตรฐานการเรียนรู้) ผลการเรียนรู้ ที่คาดหวัง เวลา ในการจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับ วิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยภูเขา กิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินผลตามสภาพจริง การนำเสนอภาพรวมของหน่วยการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตในอนาคตได้ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการจัดทำและได้รับการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญในระดับ เหมาะสม

แฟ้มชีวิต หมายถึง ข้อมูลที่นักเรียนบันทึกเกี่ยวกับ ประวัติส่วนตัว เป้าหมายการเข้ามา ศึกษาในโรงเรียน ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาในโรงเรียน เป้าหมายชีวิตในอนาคต และผลงาน ที่ภาคภูมิใจจากหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ที่สะท้อนถึงพัฒนาการด้านความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ ความรู้และ

ความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการที่จะนำเอาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อการพึ่งพาตนเองของนักเรียนชาวไทยภูเขา

รูปแบบการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา หมายถึง แนวทาง ลักษณะขององค์ประกอบ และวิธีการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ประกอบด้วย แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในภาพรวม บริบท องค์ประกอบ ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างองค์ประกอบ และกระบวนการจัดทำ

คู่มือการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา หมายถึง เอกสารที่เป็นรูปเล่ม ประกอบด้วย โครงสร้างเนื้อหาของกลุ่ม รูปแบบและแนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ตัวอย่างการออกแบบและหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา

คุณภาพของรูปแบบและคู่มือการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา หมายถึง การนำเสนอรูปแบบและคู่มือการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ที่ได้รับการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญในระดับ ดีมาก

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากฐานแนวคิด 3 ฐาน คือ ฐานทฤษฎี ฐานท้องถิ่น และฐานการวิจัย แล้วทำการวิเคราะห์และบูรณาการมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

1.8.1 ฐานทฤษฎี

ฐานทฤษฎี เป็นองค์ความรู้สากล ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษาระหว่างเขตซีกโลกตะวันตกและตะวันออก วิทย์ วิศทเวทย์ (2543, หน้า 99) เตือน คำดี (2547, หน้า 1-10) และประเวศ วะสี (2536, หน้า 20-23) ได้เสนอความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน สรุปได้ว่า แนวคิดการศึกษาแบบตะวันตกใช้ฐานคิดวิทยาศาสตร์ ส่วนแนวคิดทางการศึกษาแบบตะวันออกใช้ฐานคิดวัฒนธรรม และ คาปรั้า (2546, หน้า 5-10) ได้ชี้ให้เห็นถึงด้านลบของกระบวนทัศน์

หรือทัศนะแม่บทของตะวันตกตามแบบวิทยาศาสตร์ที่มีความเจริญสูงสุดและกำลังครอบงำโลกอยู่ในปัจจุบัน และกระบวนการทัศน์ตะวันออกที่เน้นความสัมพันธ์และความสมดุลของธรรมชาติ กระบวนการทัศน์แบบตะวันออกดังกล่าว สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อินเทอร์เนต, 2548) ที่ได้กล่าวถึง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า คือ แนวทางการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนในทางสายกลาง โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีการดำเนินชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง

พระราชสีมาภรณ์ (2533, หน้า 17) เสรี พงศ์พิศ (2533, หน้า 29) และ พระธรรมปิฎก [ป.อ. ปยุตโต] (2539, หน้า 44-47) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาไว้สอดคล้องกันสรุปได้ว่า หากจะทำการพัฒนาท้องถิ่น ต้องพัฒนาการศึกษาของคนในท้องถิ่นให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพเป็นอันดับแรกก่อน และ กรมวิชาการ (2544, หน้า 2-5) ได้กล่าวว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยกำหนดให้การเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ แฟร์รี (Freire, อินเทอร์เนต, 1960) ที่ได้เสนอแนวคิดของการศึกษาแบบมีส่วนร่วมหรือการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นพลังแห่งการเรียนรู้

1.8.2 ฐานท้องถิ่น

ฐานท้องถิ่น การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ ได้เลือกใช้พื้นที่ของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เชียงใหม่เป็นแหล่งวิจัยและพัฒนา ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในท้องถิ่น นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาที่มีหลายชาติพันธุ์ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ (2538, หน้า 3-7) และสถาบันวิจัยชาวเขา (2543, หน้า 72-74) ได้กล่าวว่า ชาวไทยภูเขา 9 กลุ่มชาติพันธุ์หลัก ได้แก่ ปกาเกอญอ ม้ง ล่าหู่ เมี่ยน อาข่า ลีซู ถิ่น ละว้า และขมุ มีความเชื่อแตกต่างหลากหลายกันไปตามชาติพันธุ์ของตนเองตามบริบทของสังคมชาวไทยภูเขา

สามารถ จันทร์สุรย์ (2534, หน้า 21) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะท้อนออกมาในลักษณะสามมิติอย่างเป็นเอกภาพ คือ ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คนกับคนอื่นในสังคม และคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ และ พงศ์พิศ (Phongphit, 1986, p. 5-10) ได้ให้แนวคิดที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า การกินสู่รากเหง้า หมายถึงการกลับไปสืบค้นหาคุณค่าที่ฝังงอมนั้นเป็นจิตวิญญาณของบรรพบุรุษ สอดคล้องกับ ยศ สันตสมบัติ (2542, หน้า 48-56) ที่ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ผสมกลมกลืนอยู่กับ

วัฒนธรรม ประเพณี คติ ความเชื่อ ซึ่งความเชื่อในสังคมของชาวไทยภูเขานั้น สรุปได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับโครงสร้างทางสังคมของชาวไทยภูเขา และความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับสิ่งแวดล้อมของชาวไทยภูเขา (บรรพต วีระชัย, 2526, หน้า 97-125; ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2535, หน้า 350-391; ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2539, หน้า 231-235; สถาบันวิจัยชาวเขา, 2541, หน้า 1-170; พิมุข ชาญชนะวัฒน์, 2547, หน้า 13-15; ยศ สันตสมบัติ, 2542, หน้า 175-183) ทั้งนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2538, หน้า 86-87) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนไว้ว่า วัฒนธรรมของชุมชนนั้นมีโอกาสที่จะปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นอาจทำให้วัฒนธรรมของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปได้

1.8.3 ฐานการวิจัย

ฐานการวิจัย กระบวนการวิจัยถือเป็นกระบวนการที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการพัฒนาเสรี พงศ์พิศ (2548, หน้า 5-25) กล่าวว่า มีการเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาจากการไป “พัฒนา” ชาวบ้านไปสู่ “การวิจัยและพัฒนา” โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการนี้เน้นการให้โอกาสชาวบ้านพัฒนาตนเอง โดยคนทำงานพัฒนาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกช่วยประสานงาน ช่วยเชื่อมโยง (facilitator, coordinator, catalyst) ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ให้เป็นต้นแบบการพัฒนา และ “การทำประชาพิวิจัยและพัฒนา” หรือ “ประชาพิวิจัย” เป็นวิธีการวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเอง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2533, หน้า 5) กล่าวว่า การวิจัยทางการศึกษาในปัจจุบัน ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพให้มากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ได้มีโอกาสสัมผัสกับชีวิตจริงและสภาพความเป็นจริง งานวิจัยควรชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและสังคม ในลักษณะการวิจัยแบบสหวิทยาการ ที่เน้นถึงการร่วมมือกันทำงานเป็นหมู่คณะ และ ชูเกียรติ ลีสุวรรณ (2531, หน้า 2) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพในภาคสนาม

จากแนวคิดทั้ง 3 ฐานดังกล่าวข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์และบูรณาการแล้วทำให้ผู้วิจัยมีแนวคิดที่ในการทำวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขาขึ้น เพื่อแก้ปัญหาระบบการศึกษาตามกลไกของรัฐที่ได้ดึงเอานักเรียนชาวไทยภูเขาออกไปจากท้องถิ่น ทำให้ระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมของชุมชนขาดความต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่ปัญหาที่นักเรียนชาวไทยภูเขาขาดความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะส่วนสำคัญที่จะนำมาใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ และเป็นการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาที่สอดคล้องกับนโยบายการศึกษา

ของประเทศ ที่กำหนดให้การเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งถือเป็นกระบวนทัศน์ตะวันออก ที่เน้นความการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนในทางสายกลาง มาส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังเรื่องของการให้คุณค่าและการอยู่ร่วมกัน ในโลกอย่างสมดุล เป็นการเตรียมนักเรียนชาวไทยภูเขาซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ในท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่มีอารยธรรมตะวันตกที่กำลังครอบงำโลกอยู่ในปัจจุบันได้ โดยไม่ตกเป็นทาสทางความคิด สามารถเลือกสรร แยกแยะ และเรียนรู้ในสิ่งที่ดีงาม และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับเบื้องต้นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา ได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและสภาพความเป็นจริงของวิถีการดำเนินชีวิตชาวไทยภูเขา ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและครูสอน ในการดำเนินการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา เพื่อเป็นการเปิดโอกาสและดึงศักยภาพของครูผู้สอนให้มีโอกาสได้ร่วมคิดและร่วมปฏิบัติ และประยุกต์ใช้แนวคิดของการทำประชาพิจัยและพัฒนา เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชาวไทยภูเขา

จากการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ ทำให้ได้องค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น คือ 1) หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา 2) รูปแบบการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา 3) คู่มือการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนชาวไทยภูเขา องค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการวิจัยและพัฒนานี้ได้ส่งผลให้ 1) นักเรียนชาวไทยภูเขาเกิดความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ตนเอง มีความรู้และความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทยภูเขา และมีกระบวนการที่จะนำเอาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทยภูเขาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ และ 2) ครูสามารถศึกษาคู่มือเพื่อประยุกต์ใช้รูปแบบในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนที่เป็นชนกลุ่มน้อยในบริบทที่คล้ายคลึงกันได้